

O‘ ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA‘LIMI VAZIRLIGI

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

PEDAGOGIKA FAKULTETI

“TASVIRIY SAN‘AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI” KAFEDRASI

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

MA VZU: “ZAMONAVIY O‘ZBEKISTON MINIATYURA SAN‘ATI”

Ilmiy rahbar:
Bajardi:

P.f.d.. **S.Abdullayev**
“Tasviriy san‘at va muhandislik
grafikasi” ta‘lim yo‘nalishi
Maxsus sirtqi
3-“V” kurs bitiruvchi talabasi
O‘roqova Shahlo
Faxriddinovna

Navoiy-2009-2010

Oliy o'quv yurti

_____ fakulteti _____
Kafedra _____ yo'nalishi _____
guruhi _____

“Tasdiqlayman”

Kafedra mudiri

_____ Kat. o'q. *Shodirov S.H.*

20__ yil “__” _____

MALAKAVIY BITIRUV ISHI BO' YICHA TOPSHIRIQ

Talaba _____
(familiyasi, ismi, sharifi)

1. Bitiruv ishining mavzusi: _____

“_____” _____ 20__ yil kafedra majlisida ma'qullangan.

2. Bitiruv ishni topshirish muddati _____

3. Bitiruv ishni bajarishga doir boshlang'ich ma'lumotlar _____

1 _____

2 _____

3 _____

4. Xulosalash – tushintirish yozuvlarning tarkibi (ishlab chiqiladigan masalalar ro'yhati)

5. Chizma ishlar ro'yxati (chizmalar nomi aniq ko'rsatiladi)

6. Bitiruv ishi bo' yicha maslahatchilar

№	Bo' lim mavzusi	Maslahatchi o' qituvchi f.i.sh.	Imzo	Sana
			Topshiriq berildi	Topshiriq bajarildi

7. Bitiruv ishini bajarish rejasi

№	Bitiruv ishi bosqichlarinig novi	Bajarish muddati (sana)	Tekshiruvchi o' tganlik belgisi

Bitiruv ishi rahbari:	P.f.d.. S.Abdullayev	_____
		imzo
Topshiriqni bajarishga oldim:	O`roqova Shahlo Faxriddinovna	_____
		imzo
Topshiriq berilgan sana “_____” 20____yil		

DAVLAT ATTESTASIYA KOMISSIYASINING RAISIGA

Navoiy davlat pedagogika insttuti Pedagogika fakulteti “Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi” ta’lim yonalishi kunduzgi bo‘lim bitiruvchi kurs talabasi _____ning

Mavzusidagi bitiruv malakaviy ishi himoya qilish uchun yuboriladi.

Bitiruv malakaviy ishiga rahbarining mulohazasi, kafedraning ishini himoyaga tavsiya etish haqidagi xulosasi, taqrizlar ilova qilinadi.

FAKULTET DEKANI: _____ **p.f.d. Abdullayeva SH.A.**

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

“Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi” kafedrasining bitiruv malakaviy ish haqidagi

XULOSASI

Bitiruvchi kurs talabasi _____ning

Mavzusidagi bitiruv malakaviy ishi kafedra yig‘ilishida muhokama qilingan va davlat attestasiya komissiyasiga himoya uchun tavsiya etiladi.

Kafedra mudiri: _____ **katta o‘qituvchi Shovdiron S.A.**

MUNDARIJA

KIRISH:

I-BOB. Amaliy san`atning, hozirgi kunda tutgan o`rni va ahamiyati..

1.1. Amaliy san`t tarixi haqida umumiy ma`lumot

1.2. Amaliy san`t turlari haqida umumiy ma`lumot.....

II-BOB. Zamonaviy O`zbekiston miniatyura san`atni mavzusining tahliliy qismi.....

2.1. Amaliy san`at darslarida miniatyura ishlashning o`ziga xos texnika va usullar.....

2.2. Miniatyura san`ati sohasida ijod qilgan, o`zbek xalq ustalari va ular ijodidan namunalar.....

Umumiy xulosa.....

Foydalanilgan adabiyotlar.....

KIRISH.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" yuksak umumiy madaniyatga, kasb-hunar ko'nikmalariga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, mantiqiy mushohada qilish hamda ijtimoiy hayotdagi muammolarning oqilona echimlarini topish mahoratiga ega bo'lgan, istiqbol vazifalarini odilona baholay oladigan kadrlar yangi avlodini shakllantirish, shuningdek, har tomonlama barkamol, ta'lim va kasb-hunar dasturlarini ongli ravishda mukammal o'zlashtirgan, mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalashni nazarda tutgan pedagogik g'oyani ilgari suradi.

Istiqlol tufayli o'zining mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan jamiyatimiz kun sayin demokratlashib, davlat, jamiyat va shaxs munosabatlari tobora ko'proq mantiqiy mushohada qilish tamoyillariga asoslanmoqda. Ta'lim tizimi oldidagi davlat buyurtmasi O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning asosiy g'oyalarida o'z aksini topgan. Shu jihatdan olganda, umumiy o'rta ta'lim maktablarida Tasviriy san'atni modernizatsiyalash o'zining ko'p qirrali maqsad-vazifasi bilan ajralib turadi va ta'lim tizimi oldiga bir qator aksiomatik vazifalarni ko'ndalang qilib quyadi.

Jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida barkamol insonni tarbiyalash eng asosiy, kechiktirib bo'lmaydigan muhim vazifalardan biridir. Prezidentimiz Islom Karimov ta'kidlaganidek: "Sog'lom avlodni tarbiyalash buyuk davlat poydevorini, faravon hayot asosini qurish deganidir" Shu jihatdan olganda, mamlakatimizda sog'lom avlod dasturi harakatining keng tus olgani, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" asosida ta'lim-tarbiya tizimining tubdan isloh etilayotgani ham ana shu ulug'vor vazifani amalga oshirish yo'lidagi muhim qadamdir.

O'zbekiston Respublikasi mustaqil Davlat suverenligini qo'lga kiritgan birinchi kunlaridanoq uzluksiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan keng islohotlar milliy ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirishga, zamon talablari bilan uyg'unlashtirilgan, jahon andozalari darajasiga mos "milliy modelni" hayotga tatbiq qilishga qaratildi. Jamiyatimizdagi fuqarolar tafakkurini yangilash, milliy o'zlikni

anglash, milliy va umumbashariy qadriyatlarni o`zlashtirish orqali, o`quvchilarning iste'dodlari, qobiliyatlarini tadqiq etish, estetik tafakkurini shakllantirish va rivojlantirish davlat umummilliy siyosati darajasidagi masalalardan biri sifatida belgilab berilishi yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish uchun ta'lim-tarbiyaning barcha sohalarida, ularning omillari va vositalarini ishga solishni taqozo etmoqda.

O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Abdug`aniyevich Karimovning **”Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqiroz, O`zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo`llari va choralari”** asarida, mamlakatimizda barqoror va samarali iqtisodiyotni shakllantirish borasida, amalga oshirib kelinayotgan islohotlar bugungi kunda o`zining natijalarini namoyon etmoqda. Jumladan, qisqa vaqt ichida iqtisodiyotda chuqur tarkibiy o`zgarishlarni amalga oshirish, aholi daromadlarining o`sishini ta'minlash, samarali tashqi savdo hamda investitsiya jarayonlarini kuchaytirish, qishloq xo`jaligini isloh qilish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasini barqoror rivojlantirish, bank-moliya tizimi faoliyatini mustahkamlashda ahamiyatli yutuqlar qo`lga kiritildi.

O`zbekistonning xalqaro iqtisodiy maydondagi nufuzi va mavqei sezilarli darajada va muntazam oshib bormoqda. Bunda mamlakatimiz rahbari Islom Karimov tomonidan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasining puxta ishlab chiqilganligi, iqtisodiy islohotlar maqsadi va vazifalari, amalga oshirish yo`llarining aniq va to`g`ri ko`rsatib berilganligi ,bosh maqsad yo`lidagi yutuq va marralarning salmoqli bo`lishiga imkon yaratdi.

Hozirgi davrda dunyo mamlakatlari ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti o`zining ma'no-mazmuni jihatidan oldingi bosqichlardan keskin farq qiladi. Bunda eng asosiy va muhim jihat - milliy Iqtisodiyotlarning tobora integratsiyalashuvi va globallashuvining kuchayib borishidir. Ayni paytda bu jarayonlar xalqaro maydondagi raqobatning ham keskinlashuviga, har bir mamlakatning xalqaro mehnat taqsimotidagi o`z mavqeini mustahkamlash uchun kurashining kuchayishiga ham ta'sir ko`rsatadi. Biroq, o`z o`rnida ta'kidlash lozimki, jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuv va globallashuvning ijobiy tomonlari bilan bir qatorda, ma'lum ziddiyatli

jihatlar ham mavjud. Jumladan, turli mamlakatlardagi iqtisodiy rivojlanishning bir tekisda bormasligi, dunyo mamlakatlari o'rtasida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jihatidan tafovutning, ekologik taxdidlarning kuchayib borishi, turli mamlakatlarda aholi soni o'zgarishining keskin farqlanishi kabi holatlar jahon xo'jaligining yaxlit tizim sifatida barqoror rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Shuningdek, mazkur jarayonlarining yana bir xususiyatli jihati - jahonning bir mamlakatida ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy larzalarning muqarrar ravishda boshqa mamlakatlarga ham o'z ta'sirini o'tkazishi hisoblanadi. Jahon hamjamiyati bugungi kunda boshidan kechirayotgan moliyaviy inqiroz ham aynan shu ma'noda globallashuv jarayonlarining salbiy oqibati sifatida namoyon bo'ladi.

Shunga ko'ra, biz mamlakatimiz ijtimoiy-Iqtisodiy rivojlanishining joriy va istiqboldagi chora-tadbirlarini belgilashda, jahon miqyosidagi inqiroz oqibatlarining ta'sirini har tomonlama hisobga olib, iqtisodiy rivojlanish dasturlarini, ushbu jarayonlarni pishiq hamda mukammal shakllantirishimiz va ularni izchil amalga oshirishimizni taqozo etadi. Bu boradagi chora-tadbirlar Prezidentimiz I.A.Karimovning **«Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqiroz ,O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari »** nomli asarlarida batafsil bayon qilib berilgan. Asarda jahon moliyaviy iqtisodiy inqirozning mazmun-mohiyati, namoyon bo'lish tahlilari, kelib chiqish sabablari, uning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri, oqibatlarini oldini olish va yumshatishga asos bo'lish ommillar tahlil qilib berilgan. Shuningdek, mamlakatimiz aholisi uchun g'oyat murakkab va og'ir bo'lishiga qaramay, 2008- yilda foydali bitimlar va yutuqlar baholanib, respublikamizdagi iqtisodiy sohadagi yanada kengroq foydalanish imkoniyatlari ko'proq amalga oshirish , O'zbekiston uchun inqirozni bartaraf etish va jahon hamjamiyatida yuksak marra-larga chiqishning ishonchli yo'li sifatida, 2009- yilga mo'ljallagan iqtisodiy dasturning, quyidagi eng muhim ustuvor yo'nalishlari bilgilab berilgan:

* Mamlakatimizda qabul qilingan, 2009-2012 yillarda Jahon iqtisodiy inqiroz oqibatlarining oldini olish va bartaraf qilish bo'yicha, qarshi dasturni amalga

oshirish, shu asosda iqtisodiy o'sishning barqaror sur'atlarini va iqtisodiyotning munosabatlarni rivojlanishini ta'minlash;

Tarkibiy o'zgartirishlarni davom ettirish va iqtisodiyotni dinersifikatsiyalash, buni birinchi navbatda, xalqaro sifat standartlariga javob beradigan, ichki va tashqi bozorlarda talab yuqori bo'lgan raqobatbardoshli mahsulotlar ishlab chiqarishga yo'naltirilgan. Maqsad muhim tarmoqlarni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik jihatdan qayta jihozlash yo'li bilan amalga oshirish;

Qishloq turmushi sifatini va qiyofasini tubdan yaxshilashga, qishloq joylarda ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini jadal rivojlatirish hamda mulkdorlik tadbirkorlik va kichik biznesning maqomi, o'rnini va ahamiyatini tubdan qayta ko'rib chiqishga, fermer xujaligini rivojlantirishni har tomonlama qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan uzoq muddatli, o'zaro chuqur bog'langan chora-tadbirlarini keng ko'lamda amalga oshirish;

Mamlakatni modernizatsiya qilish va aholi bandligini oshirishni muhim omili sifatida ishlab chiqarish va ijtimoiy samaradorligini yanada rivojlantirish;

- Banklar ishini yanada takomillashtirish, aholi va xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning bo'sh mablag'larini, tijorat banklaridagi depozitlarga jalb qilishni rag'batlantirish.

Prezidentimizning ushbu asarlarida belgilab berilgan, O'zbekiston iqtisodiyotini barqaror va mutanosib rivojlantirish, jahon bozorlarida mustahkam o'rin egallash, shular asosida izchil iqtisodiy o'sishni ta'minlash, xalqimizning turmush darajasi va farovonligini yanada oshirish borasidagi vazifalarni to'liq va samarali amalga oshirish, eng avvalo jamiyatimiz a'zolari tomonidan ularning mazmun-mohiyatini teran va chuqur anglab etishlarini taqozo etadi. Shungdek O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligining tavsiyasiga ko'ra, Prezidentimiz I.A.Karimovning «Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqiroz, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari» nomli asarlarini talabalar tomonidan chuqur va har tomonlama o'rganish, unda ko'rsatib o'tilgan dolzarb masalalarning tub mohiyatini anglash, 2009- yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim

yo`nalishlarini bilish maqsadida, mazkur maxsus kursning joriy etilganligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Viloyatimizda yangi ish o`rinlariga zamin yaratilmoqda.

O`tgan yili AQSH ning ipoteka bozorida boshlangan, bugungi kunda ko`plab iqtisodiyot tarmoqlarining faoliyatiga salbiy ta`sir ko`rsatayotgan jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining oqibatlarini to`g`ri baholash va shu asosda unga qarshi samarali chora-tadbirlar dasturini ishlab chiqish har doimgidek dilzarb masala hisoblanadi. Yutrboshimizning “Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O`zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo`llari va choralari” nomli kitobida ham Inqirozga qarshi choralar dasturi va uni amalga oshirish mexanizmlari aniq ko`rsatib berilgan edi.

Bugun mamlakatimizning “oltin sandig” deya ta`rif berilayotgan viloyatimizda Prezidentimizning 2008 yil 2-dekabrdagi Farmoni bilan “Navoiy” erkin industrial – iqtisodiy zona tashkil etilishi, kelajakda yangi ishlab chiqarish korxonalari sonining ortishiga va minglab muqim ish o`rinlari yaratilishiga zamin hozirlayotir.

Jahon tarixidan ma`lumki, birinchi erkin savdo zonasi, qadimiy Gretsiya davlatida tashkil etilgan. Madaniy ko`rinishdagi erkin iqtisodiy zona esa 1888 yilda Germaniyaning Gamburg shahar portida tashkil etilgan. Hozirda 135 davlatda 3000 ga yaqin bunday hudud mavjud bo`lib, ularda 68 million kishi ish bilan band hamda har yili qarib 500 milliard AQSH \$ miqdorida tovar aylanmasi mavjud.

Viloyatimizning sanoatlashgan darajasi, kommunikatsiya tarmoqlarining rivojlanganligi, qadimiy “BUYUK IPAK YO`LI” ning kesishgan nuqtasida ekanligi ya`ni xalqaro E-40 avtomagistralining mavjudligi hamda xalqaro havo karidorining joylashgani tufayli hudud shu erda barpo etildi va hozirgi kunda 564 gr er devor bilan o`ralib kommunikatsiya tarmoqlari bilan ta`minlandi.

Mamlakatimizda erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish va ular faoliyatiga doir mu-nosobatlari esa 1996 yil 25 apreltda qabul qilingan, “Erkin iqtisodiy zonalar to`g`risida” gi O`zbekiston Respublikasi Qonuni bilan tartibga solingandi.

“NAVOIY”erkin industrial-iqtisodiy zonasida yaqin yillarda 100 ga yaqin xorij ishlab chiqarish korxona va fabrikalari qurilishi loyihalashtirilgan bo`lib, hozirgi kunda bir qator istiqbolli loyihalar bo`icha qurilish ishlari boshlanayotir.

2009 yilda “NAVOIY” erkin industrial-iqtisodiy zonasiga 900 million AQSH \$ miqdorida 40 ga yaqin loyiha asosida xorijiy investitsiya kiritilishi rejalashtirilgan.

Ayniqsa,2009 yilning 5-mart kuni Janubiy Koreyaning Seul shahrida yirik ishlab chiqarish korxonalari,kichik biznes va xususiy tadbirkorlar ishtirokida o`tkazilgan Prezintatsiyada 600 million AQSH \$ hajmidagi 30 ga yaqin istiqbolli loyiha shart-nomalari imzolangan edi.

O`zbekiston Respublikasi prezidenti Islom Karimov shaxsning ma`naviy sifatlariga, ularni tarbiyalash ijtimoiy va insonparvarlik ahamiyatiga alohida e`tibor berib: “Biron-bir jamiyat ma`naviy imkoniyatlarini, odamlar ongida ma`naviy va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirmay hamda mustahkamlamay turib o`z istiqbolini tasavvur eta olmaydi” deb alohida ta`kidlaydi.

Malakaviy bitiruv ishining maksadi:

Men o`z malakaviy bitiruv ishimda “Zamonaviy O`zbekiston miniatyura san`atni” shu mavzuli miniatyura haqida umumiy ma`lumotlar berishni, miniatyura ishlashning usullarini bayon etishni va miniatyuraga doir bir nechta ishlardan namunalar keltirishni o`z oldimga maqasad qilib qo`yaman.

Malakaviy bitiruv ishining vazifalari:

–bu miniatyura mavzusini o`rgatishda, maktab o`quvchilari uchun uning juda oddiy usullardan foydalanib bilim va ko`nikma berish.

– miniatyura mavzusini o`tishda innovatsion texnologiya usullaridan o`rinli foydalana olish orqali bilim berish

**Malakaviy bitiruv ishito`zilishi:** kirish, ikki bob, umumiy xulosalar va tavsiyalar, foydalanilgan adabiyotlar ro`yxatidan iborat bo`lib, jami 51 sahifani tashkil etadi.

Malakaviy bitiruv ishining ilmiy yangiligi:

–Maktab o`quvchilarining amaliy san`at darslarini yaxshi o`zlashtirishlari uchun ilmiy-nazariy jihatdan metodlari ishlab chiqildi;

– Umumiy o`rta ta`lim maktab o`quvchilarida “amaliy san`at” fanining imkoniyatlari aniqlandi va tahlil etildi;

– Umumiy o`rta ta`lim maktab o`quvchilarida amaliy san`at darslarida miniatyura darslarini o`tishning pedagogik asoslari, sharoitlari, omillari va sabablari aniqlandi;

Tadqiqot ishimizni yozishda qo`yidagi:

Analitik tahlil, qiyosiy tahlil – pedagogik kuzatuv, tajriba-sinov, tasviriy san`atning zamonaviy metodlaridan unumli foydalana oldik.

I-BOB Amaliy san`atning, hozirgi kunda tutgan o`rni va ahamiyati

1.1. Amaliy san`t tarixi haqida umumiy ma`lumot

O`zbek xalqining ko`p asrlik tarixida xalq amaliy bezak san'ati turlari bor va rang-barang madaniy merosimizning eng ajoyib va ommaviy qismini tashkil etadi. O`zbek diyorida vujudga kelib gullab-yashnagan san'at turlari bemislligi va betakrorligi bilan dunyoga mashhur. Bunday kamolot va taraqqiyot bosqichlari haqida fikr yuritadigan bo`lsak, o`zbek amaliy bezak san'ati turlarining shox ildizlari insoniyatning bolaligi, ya'ni ibtidoiy jamiyatga borib taqalishining guvohi bo`lamiz.

O`lkamiz zaminidagi tarix qatlamlarini qazishlar natijasida topilgan yodgorliklarning guvohlik berishicha, insonning jismga badiiy ishlov berishi usulida buyum yaratish faoliyati tosh asridayoq boshlangan bo`lib, asrlar osha hozirgacha uzluksiz davom etib kelmoqda.

Inson ongli faoliyatining ajralmas qismi bo`lmish badiiy tafakkur va shunga muvofiq badiiy-ijodiy faoliyat insoniyatning tarixiy taraqqiyoti jarayonida juda katta ahamiyatga ega bo`ldi. Bunday faoliyat natijasida kelib chiqadigan estetik-badiiy idrok qobiliyati kishilarda olamni, undagi mavjudotlar, narsalar va voqea-hodisalarni, atrof-muhitdagi shakllar va ranglarni turfa shakl-shamoilda qaytadan aks ettirishga havas uyg`otadi. Shakl va ranglarning real hamda stillashtirilgan tasvirlarini yaratish shu tariqa kelib chiqdi va u, o`z navbatida, odamlarning kundalik turmushlaridan o`rin ola boshladi. Natijada badiiy bezaklarning xilma-xil shakllari va turlari paydo bo`ldi. O`zbekiston va umuman O`rta Osiyo xalqlarining bizgacha etib kelgan san'at asarlari orasida naqshlar asosida yaratilgan badiiy asarlar alohida ko`p sonni tashkil etadi. Boshqa san'atlarga nisbatan bunday naqshli bezaklar ko`pligining va takomil topganligining muayyan tarixiy sabablari bor.

Ma'lumki, Islom mamlakatlarida mavjudotlar tasvirini ishlash keng odat tusiga kirmagan, zero, mavjudotni yarata olish faqatgina qodir Tangriga xosdir. Insonlar esa bunday ishni bajarishga ojizdirlar, inchunin, bordiyu biror ishni yuqori

takomil darajasida ijro etish imkoni yo`qligi avvaldan ma'lum ekan, bunday ishga kirishmoqlikning o`zi aqldan emasdur.

Boshqacha aytganda, hych bir tasvir unda ifodalangan mavjudot darajasiga ko`tarila olmaydi, shu bois tasvir soxta bo`ladi.

Tasviriy san'atga bu qadar chuqur, falsafiy yondoshish natijasida shartlilik, stillashtirish, ramziylikka asoslangan badiiy bezak asarlari yaratish kuchaygan. Ushbu tarixiy omil O`zbek milliy bezak san'atining gurkirab rivojlanishiga turtki bo`lganki, hozirda jahonga mashhur me'morchilik yodgorliklarimiz ulardagi miniatyura, koshinkorlik, miniatyura, hattotlik, toshlaroshlik va Boshqa turdagi san'atlarning ajoyib darajada uyg`unlashgan mujassamligidan iboratdir.

Samarqand, Buxoro, Xiva, Shaxrisabz, Termiz, Toshkent, qo`qon va Boshqa shaharlardagi me'morchilik va xalq amaliy bezak san'ati yodgorliklari o`tmish avlodlarimiz yaratgan barkamol, takrorlanmas va tarixan bebaho san'at asarlarining namunalari bo`lib, xalqimizning va shu bilan birga jahon madaniyatining durdonalaridan bo`lgan badiiy va madaniy merosni tashkil etadi.

Xalq amaliy bezak san'ati kishilarning ma'naviy olamini boyitadi, badiiy didini shakllantiradi, ruhiyatini tarbiyalaydi. Shuning uchun ham O`zbek xalq amaliy san'ati kishilarni badiiy, axlohiy, umuminsoniy tarbiyalab, ularning ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirishda hamda madaniy darajasini yuksaltirishda eng zarur manbalardan biri hisoblanadi.

Ma'lumki, mavjud barcha san'at turlari o`z o`quvchisiga, tinglovchisiga yoki tomoshabinga o`tkazadigan badiiy, hissiy, ruhiy ta'siri orqali bilim bepadi va tarbiyalaydi. Shu o`oknda amaliy bezak san'ati turlarining fazilatlarini juda ham o`ziga xos bulib, ularni Boshqa hych narsa bilan almashtirib bo`lmaydi. Ya'ni, bunday san'at asarlari ayni chog`da ham badiiy, ham amaliy vazifalarni bajara olishi ularning xalq orasida keng tarqalishiga sabab bo`lgan.

1.2. Amaliy san`at turlari haqida umumiy ma`lumot

Yaqin o`tmishda o`zbek amaliy bezak san'atining eng rivojlangan ganchkorlik, miniatyura, yogh`och, tosh va suyak o`ymakorligi, kandakorlik, pichoqchilik,

zargarlik, kashtachilik, zardo`zlik, gilamchilik, kigizchilik, savatchilik, bo`yrachilik kabi turlarining o`ziga xos bajarish texnologiyalari, haqiqiy milliy nomlari, ularga xos atamalar, bu san'atlarga xos maktablar, uslublar hamda shu sohalarida nom qozongan ustalarning xizmatlari unuta borilib, yo`qolib ketish xavfi ostida qolgan edi.

Bunday holat hozirgi kunda san'atkorlar, xalq ustalari, muallimlar va san'at havaskorlari oldiga amaliy bezak san'atini saqab qolish, ularni har tomonlama o`rganish va rivojlantirish, yosh avlodga san'at sir-asrorlarini o`rgatish orqali o`rinbosarlar tayyorlash san'at asarlarini keng targ`ib qilish orqali jamoatchilikning estetik didini, madaniy darajasini yanada yuqori bosqichga ko`tarilishiga erishish vazifalarini qo`yadi.

Bu maqsadlar yo`lida olib boriladigan ishlar xalq ustalari, san'atkorlar uchun eng qulay shart-sharoitlar yaratish, yoshlarning badiiy ta'lim olishlari, san'atlarni egallashlarini tashkil etish va to`g`ri ilmiy-metodik yo`nalishda olib borish, san'atkor-pedagoglar tayyorlashni yo`lga qo`yish, tegishli ilmiy tadqiqotlarni olib borishdan iborat bo`lishi kerak.

San'atkorlarni targ`ib qilish o`choqlari sifatida maktablar, klublar, madaniyat saroylari, uylari, pionerlar va o`quvchilar saroylarida tashkil etiladigan to`garaklar alohida ahamiyatga ega.

Mazkur kitobda masalaning shu jihatiga batafsil e'tibor qaratilgan. Muallif o`zining ko`p yillik ilmiy-tadqiqot ishlari natijalariga asoslangan holda xalq amaliy bezak san'atining kelgusi rivojini ta'minlash yo`llari va usullari haqida aniq tavsiyalar beradi va o`z xulosalarini bayon etadi.

Amaliy bezak san'atlarini o`rgatish mashg`ulotlarida xalq ustalari yaratgan asarlarining beqiyos ma'naviy qiymatlarini namoyish etish orqali yosh avlodda estetik didni shakllantirish, ularga zarur bilimlar va axloqiy tarbiya, berish, mehnat, ko`nikma va malakalarini rivojlantirish, kasb tanlashga ruhiy va amaliy tayyorlash vazifalari e'tiborda turadi.

O'zbek amaliy bezak san'ati turlarining ko'pligidan kelib chiqadigan o'ziga xos ta'lim va tarbiyaviy imkoniyatlarni diqqat bilan o'rganish juda qiziqarli natijalar beradi.

Birinchidan, yakka kishi hych qachon amaliy bezak san'atining hamma turlarini to'liq o'zlashtira olmaydi. Lekin, umumiy darajada tanishish shaxsning yuqori madaniy darajaga erishuvida zarur shartdir. Bundan kelib chiqadiki, ushbu san'atlarni o'rgatish ikki xil shaklda amalga oshirilishi mumkin: umumiy nazariy ma'lumotlarga ega bo'lish yoki biror turini amaliy jihatdan to'liq egallash.

Ikkinchidan, har bir murabbiy — usta o'zi chuqur egallagan san'at turini shogirdlariga chuqur o'rgatish bilan cheklanishi mumkin.

Uchinchidan, har turli mahalliy sharoitlardan kelib chiqqan holda ushbu san'atlarning u yoki bu turi bo'yicha mashg'ulotlar tashkil etishda tanlash uchun keng imkoniyatlar mavjud. Lekin har qanday bilim va hunar o'rganishdan asosiy maqsad kelgusida amaliy, zarur vazifalarni hal etishga qaratilishi lozim.

To'garak mashg'ulotlarida o'quvchilar bajara-digan har turli topshiriqlar ularning botanika, biologiya, tarix, adabiyot va boshqa fan sohalaridagi bilimlaridan foydalanishni taqozo etadi, ya'ni bu mashg'ulotlarda predmetlararo bog'lanishni g'isobga olish zarur.

Bolalikda bo'lgan qiziqish bora-bora bir umrlik kasbga aylanish onlarining uchrashi bilan bizga, yoshlikda birorta san'at bilan qiziqib shug'ullangan bo'lib, lekin keyinchalik boshqa kasb egasi bo'lib ketish hollari ham ma'lum. Bunda har ikki holda ham san'at olamining kishi shaxsini takomillashtirishdagi vazifasi yetarlicha bajarilgan deb hisoblash mumkin. Chunki, har ikkala holda ham estetik did va madaniy darajaning zarur taraqqiyotiga erishiladi.

Xalq amaliy bezak san'ati an'analari tarixda avloddan-avlodga o'tib kelish bilan birga taraqqiyotning yangi sifatiga ega bo'lmoqda, bu jarayon, ayniqsa, hozirgi qayta qurish davrida yanada yuqori samaralarga erishuv imkoniyatiga ega bo'lib bormoqda.

Ushbu qo'llanma hozirda Respublikamizdagi xalq amaliy san'at to'garaklarida san'at sirlarini o'rganayotgan o'quvchilarga hamda to'garak rahbarlariga zarur bo'lgan nazariy, amaliy, metodik va tarixiy materiallarni o'z ichiga olgan.

Kitobda Xalq amaliy bezak san'ati turlari bo'yicha mashg'ulotlarni tashkil etishga hamda o'tkazishga bo'lgan zarur shart-sharoitlar, o'qitishning nazariy-metodik asoslari hamda dasturlar bayon etilgan, atamalarning izohli lug'ati berilgan.

Kitobda keltirilgan o'zbek amaliy bezak san'ati airim asarlarining tasvirlari ruznomalar, oynomalar, kitoblar hamda M. T. Oybek nomli O'zbekiston xalqlari tarixi muzeyida saqlanayotgan buyumlar va tasvirlar, O'zTAG fotoarxivi va boshqa manbalardan olindi.

Mazkur qo'llanmaning yozilishiga o'zining qimmatli maslahatlari bilan qatnashgan Sanobar Shodieva, Mahmud Usmonov, Vladimir Sergeevich Kuzin, Po'lat Zohidov, Anvar Ilhomov, Saidqosim Usmonov, O'tkir Tohirov, O'tkir Obidov va boshqalarga muallif o'z minnatdorchiligini izhor etadi.

Ushbu o'quv-metodik qo'llanmaning mazmunini yanada boyitish borasidagi ishlar bundan keyin ham davom ettirilishi tabiiy. Shuning uchun muallif kitobxonlardan ushbu kitob haqidagi o'z taklif va muloqazalarini yozib yuborishlarini so'raydi, bu, kelgusida kitobni qayta ishlashga katta yordam bo'lur edi.

II-BOB. Zamonaviy O'zbekiston miniatyura san'atni mavzusining tahliliy qismi

2.1. Amaliy san'at darslarida miniatyura ishlashning o'ziga xos texnika va usullar

Miniatyura — olamni aks ettirishning aloxida badiiy usuli. XX asr — XXI asr boshidagi san'at turli yo'nalishlar, an'analar, ijodiy izlanishlarning chinakkam quramasidan iborat. O'zbekiston miniatyurachi rassomlarining go'zallik hamda Sharq, she'riyati, ayniqsa, buyuk Nizomiy Ganjaviy (1141—1209), Abdurahmon Jomiy (1414—1492), Alisher Navoiy (1441-1501) nazmi bilan muzayyan etilgan she'riyat olamini o'ziga xos yaratilgan asarlari tiniq,, yorqin bo'yoqlar va yaxlit xarakterlar olami, tabiat boyligi hamda jo'shqinligi, ularning ijodini oziqlamtiruvchi beg'ubor ruhiyat bulog'idir.

Tasvirlanayotgan obrazlar doirasi aytarli keng emas, bular-sozandalar darveshlar, oshiq-ma'shuqdar, bazmi jamshiddagi mehmonlar, jangchilar, tuyakashlar. Biroq, sinchkovlik bilan nazar tashlansa, musavvirlar aslida koinotni, Ollox, taolo yaratgan, har bir daraxt, har bir chechak, giyox, siru asrorni pinhon tutgan olamni tasvirlaganliklarini ko'rish mumkin. Ushbu Koinot qo'ynidagi olam esa yanada murakkab, guzal va ajib Inson dunyosidir. Asarlarning asosiy xususiyati — halovatsizlikdan go'zallik olamiga, Sharqning turfa g'aroyibotlari, milliy urf-odatlar, dunyoni diniy idrok etish, maishiy tafsilotlar, guzal tiplar, liboslar, muhit bilan sug'orilgan guzallik olamiga xijrat qilish istagi g'olib keladigan mushohadakorlik va falsafiy o'y-fikrdir.

Musavvirlar ijodining asosiy qoidasi milliylikni tasvirlash, turmushni bilish, inson qalbining nafis musiqiy, ba'zan esa sirli tebranishini ko'rsatish, narsani uning mohiyati bilan qanday bulmasin aynanlashtirish va nihoyatg ulkan ijrochilik mahoratidir.

Shiddatli olamshumul larzalar davrida miniatyurachi rassomlar o'z asarlarida qadimning o'ziga xos bamaylixtirligini, o'tmish asrlarda ijod qilgan shoshma-shosharlik ila asar yaratish bilan o'ziga nisbatan behurmat-hamda olamni diqdat va e'zoz ila tasvirlagan san'atkor musavvirlaning qadr-qimmatini saqdad

qolishga ham intilishmoqda. Ularning asarlaridan ona zaminga va xalqiga mehr qo'ygan san'atkorning lirik ovozi hamda ko'ngil hayqirig'i yangrab turadi.

Miniatyurachi rassomlar buyum (quticha yoki namoyon)ni yaratib va unga syujetli tasvir bilan jon baxsh etish orqali uning ashyoviyligini, shaklini yassi chiziqli tasvirlash, naqdshing mavhum evrilishi orqali esa — moddiylikni faol qaror toptiradilar.

Qutichalar shaklining o'ta soddaligi va naqsh g'aroyibli, uning erkinligi hamda handasiy muntazamligi birikuvida, buyumlarning tashqi va ichki sathidagi ranglar ziddida rang-barangligining qiyoslanishi hamda turli-tumanlikning umumiylikka olib kelinishi qoidasi namoyon bo'ladi. Oqibatda ko'z oldimizda shirali, jiddiy, ayni mahalda nafis va jonli obraz yaqqol namoyon bo'ladi.

Miniatyura ustalari ixtiyori bilan yangi kompozitsiya «tuzilish»ga duch kelib, tasvirlangan personajlarni ushbu tasvirlar tushirilgan buyumlarning uzi bilan qiyoslar ekanmiz, tasvirning grafik jihatdan mavxum ritmik «jonliligi» xamda mahalliy rangdor dog'larning ohangdorligi bu asarlarning uslubiy yaqun topganligini va erkinligini aniqroq, his etishimizda ko'maklashadi.

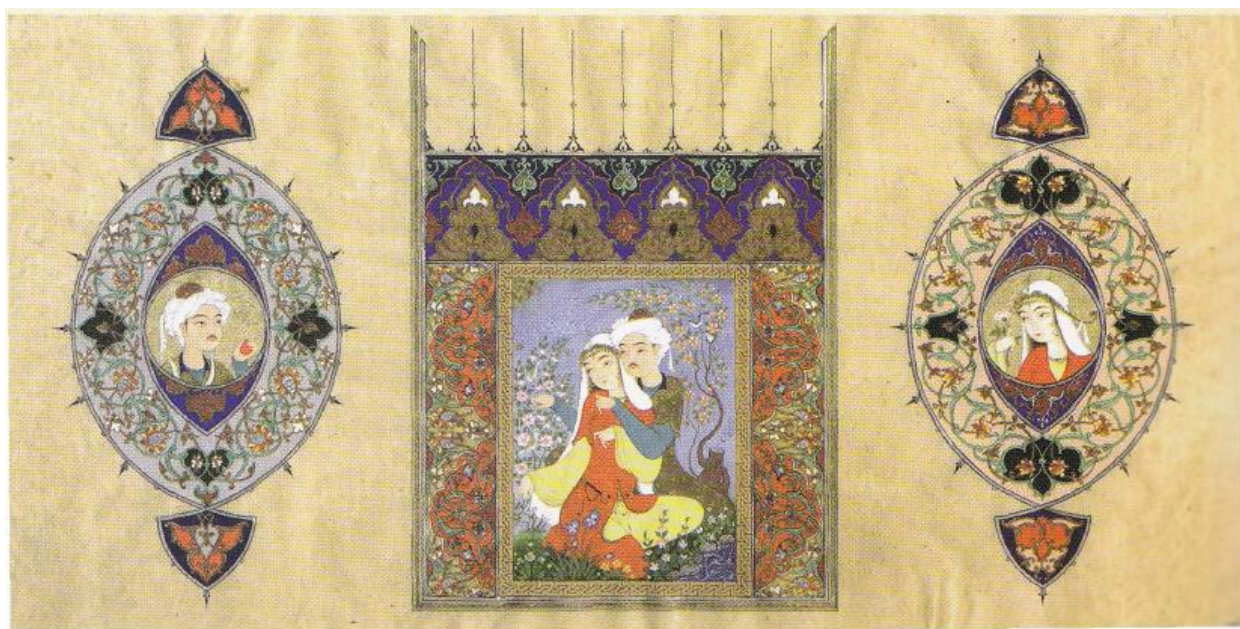
Ritm uslubning shaklni tarkib toptiruvchi elementi sifatida yaqqol namoyon buladi. Predmetlar urtasidagi aloqa esa atrof muhitni «ruhiy» keskinlikka to'yintirib, ushbu predmetlarning idrokimizga ta'sirini kuchaytiradi.

Insonni, uning didini, ehtiyojini, milliy o'ziga xosligini hisobga olish, uni estetik va ma'naviy tarbiyalash, axloqiy kamol toptirish xalq, hayoti-moddiy, ham ma'naviy jixatini qamrab oluvchi badiiy tizim, dekorativ-amaliy san'at uchun zarur bulgan badiiy maktab, uslub tushunchasi bilan belgilanadi. Xalq, didini, uning hayotiy qadriyatlar, go'zallik to'g'risidagi tasavvurlarini ifodalovchi va mustahkamlovchi usullarning muayyan tizimi ishlab chiqildi. Bu esa musavvir shaxsiyati shakllanadigan ijtimoiy badiiy asos, muhitdir. Tarkibiy uslubga oid asarlardagi usulning yuksak ahamiyati, ma'naviy mazmundorligi shundandir.

O'zbek miniatyurachi rassomlarining asarlari uslubiy birlikning rivojlangan shaxsiy, individual asosda shakllanishiga misol bo'lib, ularning asarlariga xos emotsional boylik va yaxlitlik shu bilan izohlanadi. Bunda «soxta xalqchil san'at»

nomi bilan uslublashtirish deyarli uchramaydi, chunki chinakkam xalqchil san'at saboqdari ustalarning tafakkurida mujassamlashgan. Go'yoki zamonaviy san'atning ilgari mavjud bulmagan yangi tipi yuzaga kelib, unda shaxs — xalqning — emotsional-psixologiq tarzi asar tuzilishida, murakkab uyg'un qurilishida bevosita ifodasini topadi. Bu tarzning muxim xususiyati shundaki, u turg'un emas, aksincha, kengayib boradi, yuksak uyushgan dinamik tuzilmaga aylanib, makonda «zuxur topadi». Bu tuzilma go'yoki tafakkur jarayonini, rassomning «tuyg'usini» ham «qamrab oladi», natijada asar uziga xos liriq «ma'naviyat» kasb etadi.

O'zbekiston rassomlari namoyon etgan yuksaq badiiy tafakkur madaniyatining, ular butunligining go'zalligi qarama-qarshi elementlarning jo'shqin murakkab tizimi sifatida ochib beriladigan yangi sintez, yangi «ma'naviy» uyg'unlikni yaratishga qo'shgan hissa dastgox, san'ati uchun ham ahamiyatli eqanligini isbotlab utirishning x,oj:ati yuq,. Dastgox, san'atida, tabiiyki, bu masalalarning hammasi birmuncha bilvosita ko'ndalang bo'ladi.

Shorasul Shoahmedov. Namoyon. “Bog`da” 2003 yil.

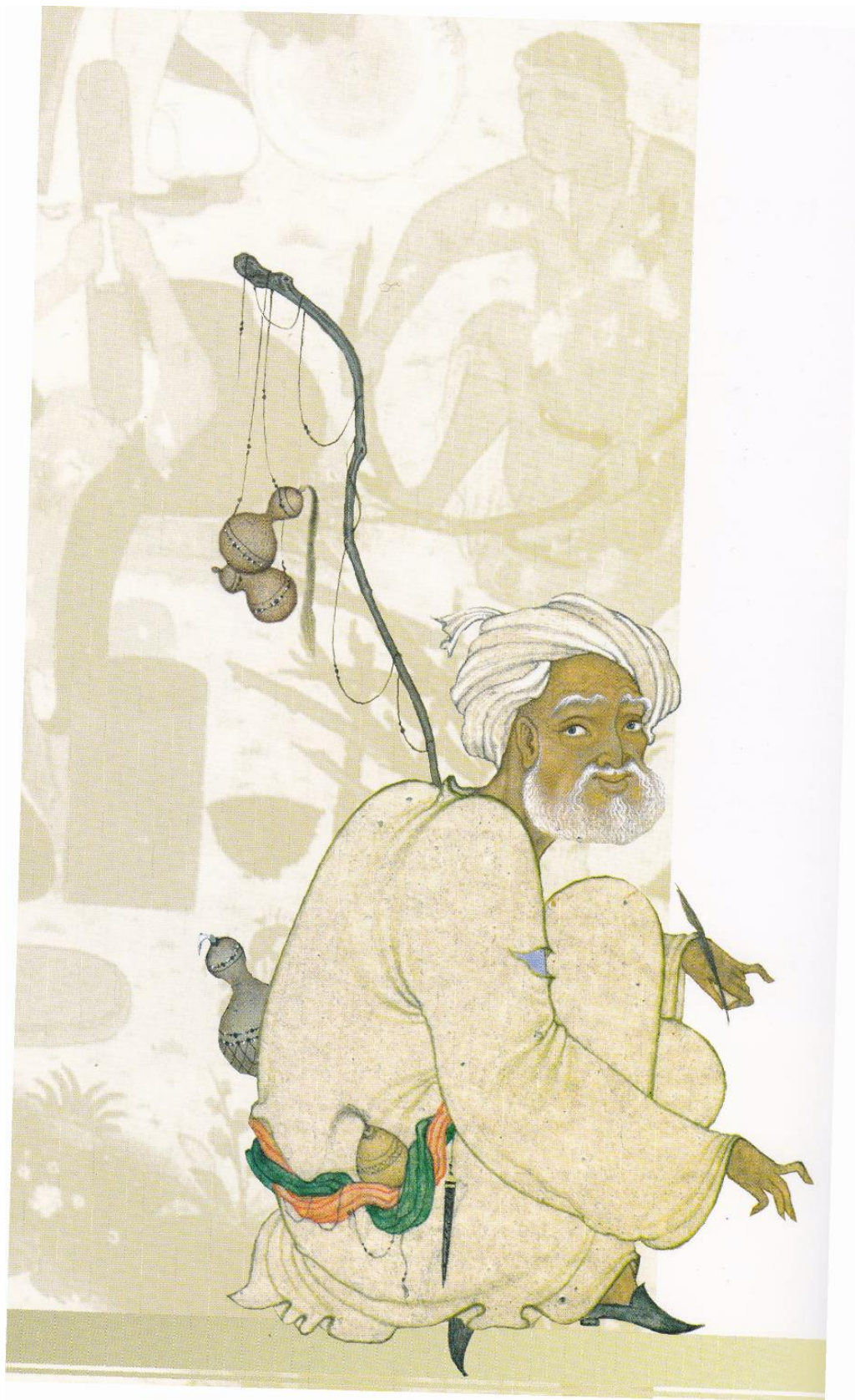
Kamol Mirzayev. Namoyon. "Mehmon" 2001 yil.

Telman Muhammedov. O'zbek xalq ertaklari."Asir olingan Nosir"1975yil.

Telman Muhammedov. O'zbek xalq ertaklari."To'y"1975yil.

Shorasul Shoahmedov. Namoyon. "Yo'lovchi" 2005 yil.

Sanatning ushbu turiga xos bo'lgan mazmun va shakl birligi nuqtai-nazardan qilingan tahlil miniatyura asarlar ramziy ma'noga ham egaligi fto'g'risidagi fikrga olib keladi. Miniaturaning shakli va obrazlarini yuzaga keltirgan uslubiy

vazifalardan ma'no vazifalariga o'tishning tahlili qiyin, biroq, mumkin va u hodisalar mohiyatini to'liqroq tushunib olish uchun zarur. Miniatyura asarlarning ma'no-maz-badiiy obrazli ifodalilikning yuqori bosqichiga ko'tarilgan didaktik mohiyatiga kirib borish ularning ahamiyatini tushunish, kishilarning alohida ichki dunyosiga kirish, o'z kuzi bilan ko'rishning o'ziga xos sharqona muattar hidini hamda lazzatini xis qilish, vaqt o'tgan sari miniatyuralar_ qanday o'zgarganligini va qayta anglanganini kuzatish imkonini beradi.

Shakl va motivni qat'iylashtirish, ularning shartli ifodaliligi kishilar fikri va hissini ochib berdi, xalqning olamni idrok etishini aks ettirdi, yuzlab yillar davomida ularning hayotni tushunishi ifodasi bo'lib keldi. San'atning ajoyib namunalarida gavdalantirilgan ezgulik, muhabbat, baxt-saodat, guzallik obrazlari insonning dunyoni go'zal his qilishini, uning orzu-umidlarini va yuksak ideallarini namoyon etdi.

Ijod — o'rta asrlardagi Markaziy Osiyo rassomlari miniatyura san'ati asarlarini zohiran uslublashtirishgina emas, olamni his qilish voqelikni, xalq, tarixi va madaniyatini, uning diniy, maishiy, etnografik va estetik ongini, ya'ni O'zbekistonning hozirgi miniatyura ustalari tomonidan ifodalangan keng sohani aks ettirishning zamonaviy-shakllari bilan boyitilgan milliy ongning ifodasi hamdir. Buni O'zbekiston miniatyurachilarining yuqorida ko'rib chiqilgan va taxdirlangan ko'p asarlari misolida ko'rsatishga urindik. Biz chindan xam g'aroyib jarayon — O'zbekistonning hozirgi rassomlari tomonidan san'atning an'anaviy turi tiklanayotgani va ijodii qayta anglanayotganining shoxidi bo'lmoqdamiz. Ayni mahalda o'rta asrlar miniatyurasining hozirgi rangtasvirga, monumental va dekorativ-amaliy san'atga ta'siri muammolari ustida olib borilgan ish tajribasi san'atning ushbu turi evolyutsiyasining bir necha tendentsiyasini aniqdab va belgilab olish imkoniyatini yaratadi. Yetakchi tendentsiyalardan biri, bu — mumtoz miniatyura maktabining falsafiy-romantik va badiiy-novatorlik qoidalarini, koloristik va kompozitsiya jihatlarini hal etish, poetikasi, obrazli yondashuv shakli va uslubi xususiyatlarini qayta anglash maqsadida uning usullarini o'rganish hamda texnik-uslubiy nuqtai nazardan aniq, takrorlash. Bu

tendentsiya san'ati qadimgi miniatyura qonunlariga e'tibor, zur mahorat bilan ijro etilganligi ila illyuzionistik rangtasvirdan aniq, ajralib turgan rassomlar ijodida tuliq, va yorqin etdi. Ikkinchi tendentsiya — hozir yaratilayotgan asarlarda sof miniatyura tilini tiklashga intilish, materialning uzi tomonidan qo'yilgan vazifalarga qiziqish. Bu detallarni batafsil ko'rsatishda ham, umumlashtirilgan plastikada ham, ranglar nisbatining mumtoz miniatyura qonunlariga xos aloxida ritmikasida ham ko'rinadi.

Hozirgi miniatyura rangtasvirga O'zbekiston badiiy hayotining xilma-xil turlari, janrlari, yunalishlari, izlanishlari rivojlanishi va, hatto. bozor talablari oshib borishi umumiy jarayonidan ajratib qarab bulmaydi.

O'zbek miniatyura san'atida Urta Osiyo qadimgi ustalarining xalq; ijodiyotini uziga singdirgan mahalliy an'analari saqlanib dolgan. Bu kompozitsion tuzilish usullaridan, naqshlashdan, shuningdek ajib rangdorliqdan va dekorativlikdan xam yaqqol ko'rinib turibdi. Bularning bari yosh rassomlarning muallif sifatida uzligini anglashi rivojlanishiga,. ularning original echimlarga intilishiga ko'maklashdi. An'anaviy asarlarni bir qolipda idrok etmaslik, hozirgi obrazli his qilish bilan ijodiy qabul qilish mazmunning yangi davr va uning talablariga hamohang bulgan assotsiativ hamda ramziy jixdtlariga e'tiborni kuchaytirishga yordam beradi. Rassomlar miniatyuraning boy an'alaridan voz echmagan holda, uni ijodiy qayta anglashlari, zamon talablariga javob beradigan yangi mavzular bilan boyitishlari zarurligini tajriba ko'rsatmoqda.

Har bir ustaning uz badiiy qiyofasi, ijodkorga xos dastxati bor. Biroq miniatyura asarlarining ko'pchiligiga uslub va badiiy maktabni belgilab beruvchi umumiy fazilatlar ham xosdirki, shunga yana bir bor e'tibor qaratishni istardik.

O'zbekistonning hozirgi miniatyurachi rassomlari asarlarining tavsifini yakunlar ekanmiz, Sharq, miniatyurasining milliy uslubning tiklanishidan iborat uziga xos fazilatini alohida ta'kidlash zarur.

Hozirgi Sharq, miniatyurasi uslubi meros qilib olinibgina qolmay yaratildi, vujudga keldi va rivojlandi ham. Badiiy vositalar elementlari, vaqt tarkibi uzgardi, biroq, epiqliq, liriklik va poetiklik qatlamlari ushbu san'at janrining uziga xos

jixatlarini belgilovchi sifatida doim mavjud bo'lgan. Ko'p asarlarda hodisalar rivoji yo'q, ozgina detallar bo'lib, o'tgan hodisaga ishora qilgandek buladi. Bularning barini rassomlar ranglar ko'lankasi salmog'i, kompozitsion vazminlik orqali ifodalashadi. Obrazlar musiqiy yaqunlanganligi, zamonning voqeaga boyligi, mahobatli maromi tufayli ta'sir kuchiga ega bo'ladi. Miniaturalar kompozitsiya yechimiga erishishda inson va xayvonni nafis tasvirlashdan tortib, butun tasvirni noziki o'rab olgan naqshgacha bezaj bilan boyitilgan. Hatto kompozitsiya bo'shliqlar ham sipo va puxta bezatilgan. Lirik va poetik holatning bir-biri bilan boqliqligi kompozitsiyada harakat kuchi hamda ritm xususiyatini belgilab beradi.

Miniatyura asalarida bezaklar nafis obrazlarga aylanadi. Tuzilishiga ko'ra naqshinkor bulgan bu obrazlar aniq, voqealardan keltirib chiqariladi. Vaqt (zamon) guyo uzining turli o'lchamlarida iskanjaga olingandek tuyuladi, ta'sir, keskinlik, ya'ni voqeiy o'tmish bilan hozirgi zamon shaxsiy kechinmalarining yaqinlashuvi shundan yuzaga keladi. Lirik va poetik zamon qatlamlari aniq, ifodasini topgan.

Hozirgi o'zbek miniaturachi rassomlari ijodida ko'zga tashlanadigan ritmlarning qat'iy jushqinligi obrazlarning emotsional hamda realistik keskinligi urta asrlarda Markaziy Osiyo minnatyurasida bulmagan, deb ishonch bilan aytish mumkin. Miniaturalarda makon yorug'lik va havo bilan to'liqdek tuyuladigan, ritm qonuniyati amal qilib turgan teranlik kasb etadi. Ko'plab miniaturaldagi ravon, silliq chiziq, alohida shakl erkinligini yuzaga keltiradi, rangli dog'lar qo'lankasini kengaytiradi, ularni makonda ifodali qiladi. Ba'zan rassom makonni ataylab qisqartiradi, uni yuqoriga siljitadi, natijada kompozitsiya ritmi yanada keskinlashadi, obrazlarga aloxida jiddiylik hamda ifodalilik baxsh etiladi.

Turli asarlarda obrazning individuallik darajasi juda xilma-xil. Biroq, u, eng avvalo, Sharq, miniaturasining uziga xosligi, uning predmet bilan xamda badiiy zamonning ko'p qatlamliligi bilan aloqasi orqali cheklanganligiga e'tiborni qaratish muhim.

Obrazlarga romantiklik baxsh etish, ulug'vorlik, qahramonlik, muhabbat poeziyasi miniaturaning badiiy qurilishini, uning poetik shaklini va zamon bilan bog'liq, turli jihatlarini saqlab qolish imkonini berdi.

Ko`p asarlarda majozilik ramziy ohang kasb etgan, ayni mahalda u konkretlashtirishning muayyan o`lchovi va obrazni individuallashtirish bilan qo`shilib ketadi.

O`tmishning, hozirning, tasavvurdagining tasviri bitta miniatyurada, bitta tasvir sirtida birlashishi mumkin.

Rassomlar Urta Osiyo, urta asrlar Sharq, miniatyurasining ijodiy merosini hamda an`analarini diqqat bilan o`rganishmoqda, miniatyura rangtasvirning boy vositalarini, uni chizishning nozik usullari tizimini asta-seik o`zlashtirishmoqda, aniq, va tarixiy material, maishiy turmush, madaniyat buyicha chuqur bilimga egaliklari tufayli uni yanada rivojlantirish yo`llarini izlashmoqda.

Obraz va mazmun muammolari O`zbekistonning hozirgi miniatyurachi rassomlari izlanishlari markazida turadi. Izlanishlar bilan birga an`ana va novatorlik muammosi ham alohida ahamiyat kasb etadi. O`zaro bog`liq, bo`lgan bu muammolarni zamondan tashqarida muvaffaqiyatli hal etib bo`lmaydi.

Zamonlarning dialektik aloqasi obrazning ichki tuzilmasida amalga oshiriladi. Lekin zamonlarning bu aloqasi san`atning badiiy tuzilmasini ham ifodalaydi, yuqorida eslatib o`tilgan qoidalarga munosabatda haqqoniylikni saqdeb ham qoladi.

Miniatyurada zamonning tuzilmasi ko`p zamonlar qatori: syujet vaqti-tarixiy vaqt, tarixdan tashqari (yuquri) vaqt bilan belgilanadi. U. bir tomondan, kollektiv ijod tajribasiga qo`shilgan xamda maktab an`anari\_ vorisiyligi bilan bog`langan rassomning shaxsiy idrok etishini; boshqa tomondan, san`atning jins mohiyatini qiyoslashdan: o`tmishning, hozirning, tasavvurdagining sintezidan; shaxsiyni, hozirgini — abadiy bilan, tarixiylikni — tarixdan tashqari bilan qiyoslashdan kelib chiqadi.

Miniatyura badiiy obrazining poetik qamrovliligi, uning zamonda kengayish, ramziylashish va romantiklashish tendentsiyasi shundandir. O`tmish xotirasini kelajak turrisida orzu bilan birlashtiruvchi xaldaro asosning, nihoyat, rassomlar ijodining emotsional ta`siri va ularning uslub maktabi an`analari xususiyatlarining kuchi ham shundan.

Hozirgi o'zbek miniatyura maktabi san'at turi sifatida qaror topdi, uning zamonga uz munosabati bor. Bu maktabni tarixiy tajriba ham, hozirgi amaliyot va ushbu san'at tabiatini tarkib toptiruvchi hamda uning dunyoga nisbatan qarashini ma'lum darajada shakllantiruvchi qoidalar ham belgilab beradi. Zamonni tashkil qilish miniatyura ustalarining g'oyaviy-badiiy his qilishlariga, ularning uz xalqini genetik his etishiga, kollektiv tajribaga shaxsiy idrokni va uz xalqiga millatiga, diniga va madaniyatiga munosabatni olib kiruvchi obrazlar kechinmalariga bog'liq.

Miniatyurada tarkibiy qatlamlarning uzaro ta'siri ko'zga tashlanadi. Zamon hayotiy va xayoliy narsalar birga mavjud buladigan ertakona fantaziya, folklorning ideal olamidagina qo'shilib ketishi mumkin. Ayni shu holat zamondagi davomlilikni yuzaga keltiradi, obrazlar epikligini belgilab beradi, ichki mazmun asosida ro'y beradigan keng miqyosdagi birlashish, qiyoslashlarga imkon yaratadi.

Shunday qilib, san'atning uslubiy pishiqdigi, uning estetik quvvati zamonga to'g'ridan-to'g'ri taalluqli bulib, u bilan chambarchas boqliq.

O'rta asrlar Sharq miniatyura asarlari qahramonlari olis o'tmish muammolarini kishilar urtasidagi munosabatlarni, ularning muhabbati, kurashi, ehtirolari, orzu-umidlarini yorqin ifodalagan. Rassomning urf-odatlar va din bilan belgilangan faoliyati ijtimoiy munosabatlarning yagona yopiq, tizimiga kiritilgan.

San'atning rivojlanishi esa umumiy uslub me'yorlari hamda qoidalari bilan belgilangandi.

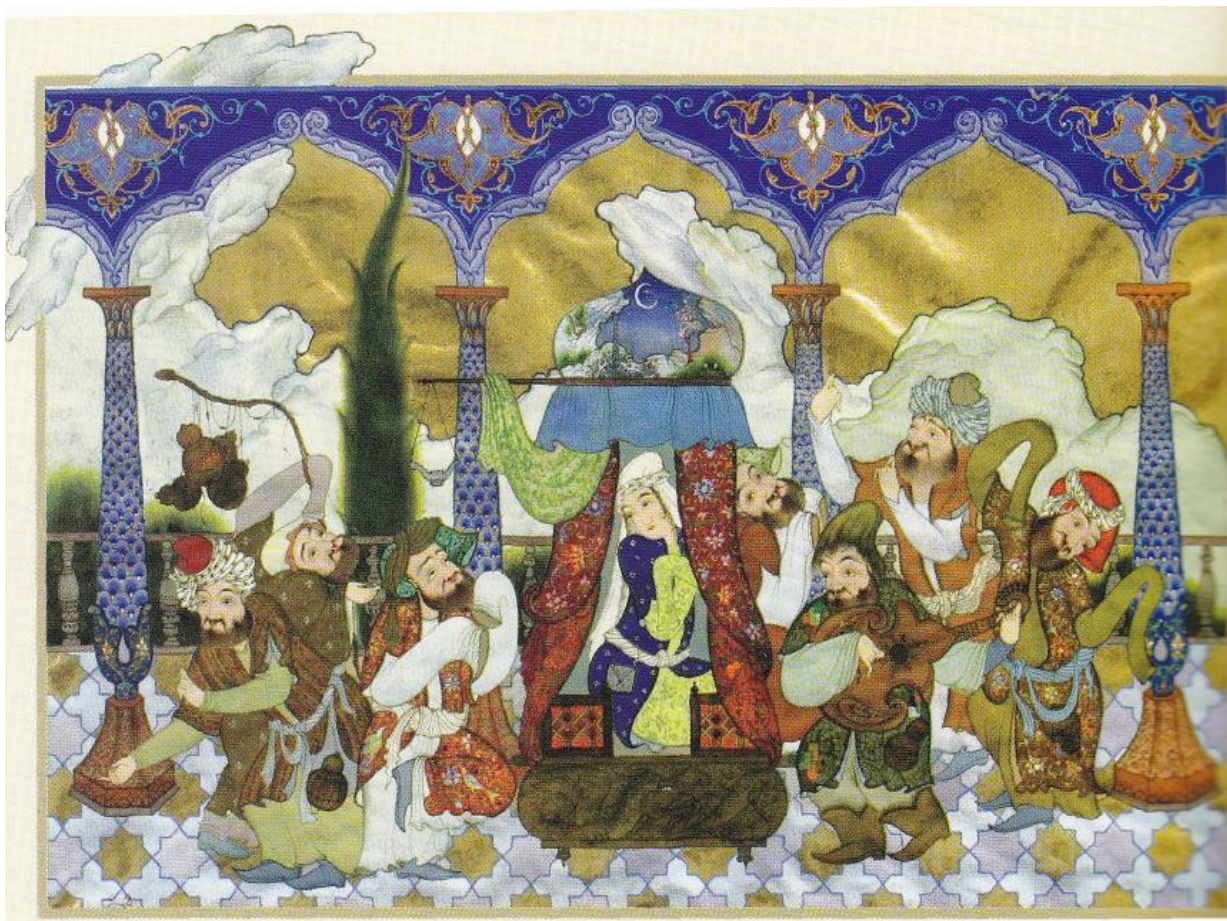
Ko'plab voqealarga boy hozirgi suronli kunlarda zamon tezlashganligi oshganday tuyuladi. San'atda aynan hozir ziddiyatlar uchun ochiq, barqarorlikdan va qoida tarzidagi ideal yaxlitligidan mahrum olamning «mumtoz bo'lmagan» obrazi amal qilmoqda. Hozirgi rassomlarning ko'pchiligi o'z miniatyura asarlarida adolatli (haqqoniy) voqelikdan an'analarning birmuncha barqaror olamiga, vaqt guyo to'xtagan, go'zallik va she'riyat hukm surayotgan. aldovlar bulmagan, yolg'on jazosini topadigan, xis-tuyg'u mustahdam va barqaror, muhabbat abadiy bo'lgan, kamchiliklar esa kulgi ostiga olinadigan, haqiqat tantana qiladigan, shavqat, jasorat va mardlik e'tibor topadigan olamga bosh olib ketishga intiladilar.

Tasvirlanayotgan voqealar ishonardi ifodalanishiga qaramay, ular hozirgi

miniatyura ustalari tomonidan romantik orzular va go`zal xayollar og`ushida talqin qilinadi. Ularning asarlari o`rta asrlar Sharq, olamining in`ikosigina emas va real voqeylik ifodasigina emas. U ko`proq, har ikkalasining aql bovar qilmaydigan, biroq, har bir musulmonga dil-dilidan milliy, yaqin va qadrdon bo`lgan, o`tmishning, hozirning va kelajakning boqiy kategoriyalarini aks ettiradigan olamda birikib ketishidir.

O`zbekiston san`atining serbutoq, daraxtida bugun yana bir guzal shox gulag kirdi. Bu — miniatyura bulib, u respublika badiiy madaniyatini shubhasiz boyitadi bezaydi va ajib mevalarini beradi.

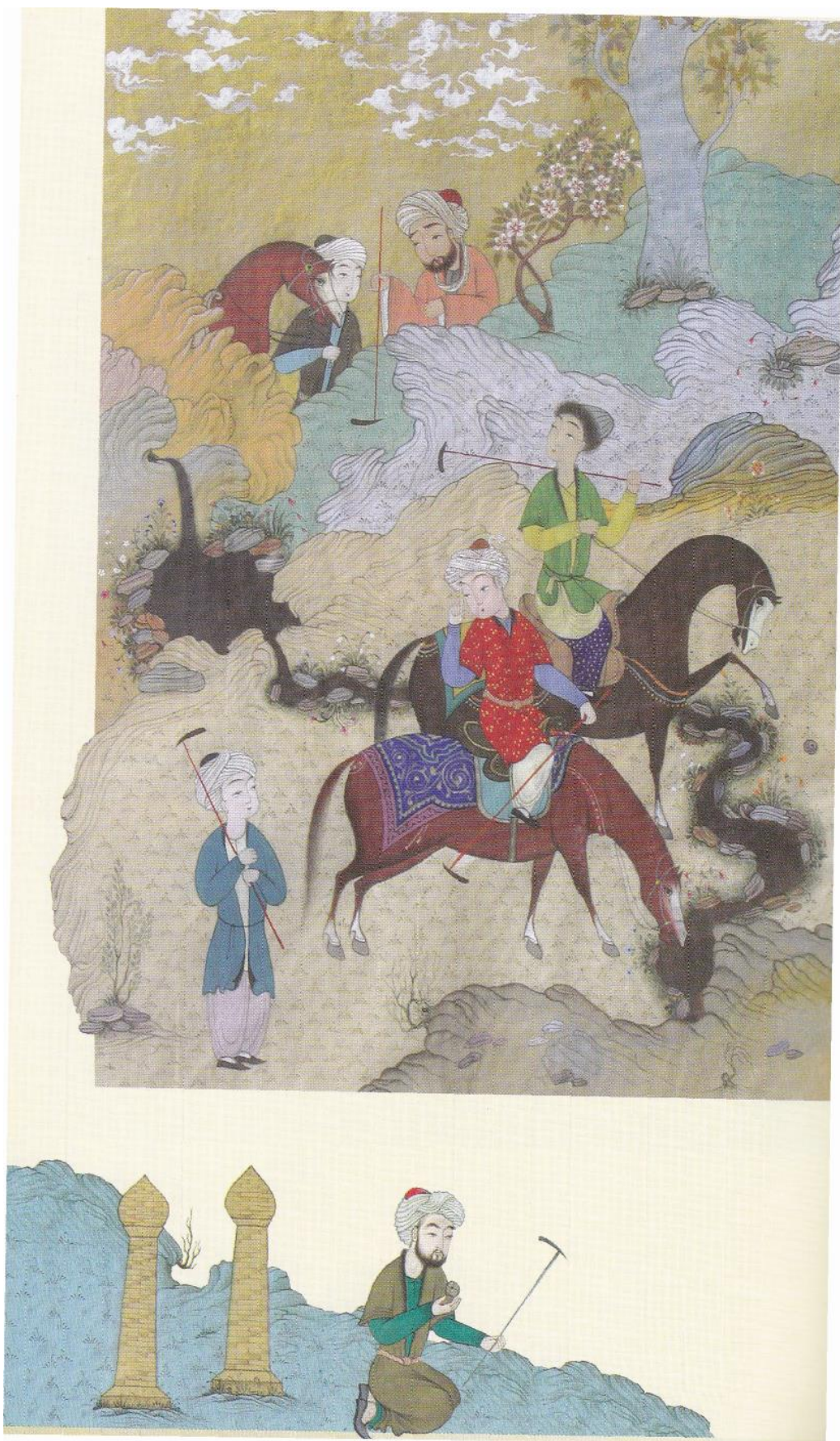
2.2. Miniatyura san`ati sohasida ijod qilgan, o`zbek xalq ustalari va ular ijodidan namunalar

Muzaffar Po'latov. Namoyon. "Yettri darvish" 2004 yil

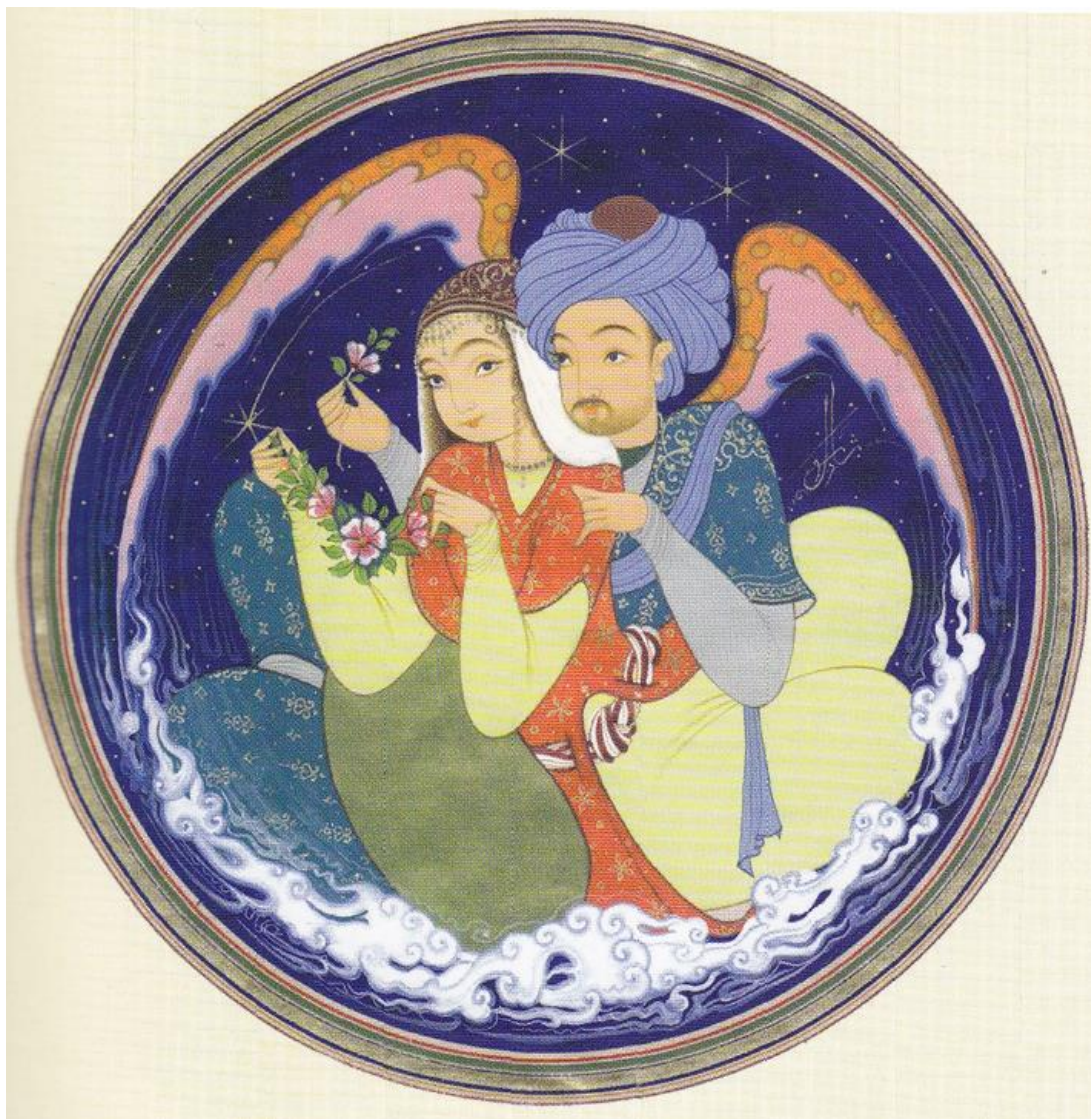
Kamol Mirzayev. Namoyon "Ovchilar" 2006 yil.

Kamol Mirzayev. Namoyon Xamsa “Chavgon o`yiniga yig`ilib” 1994 yil.

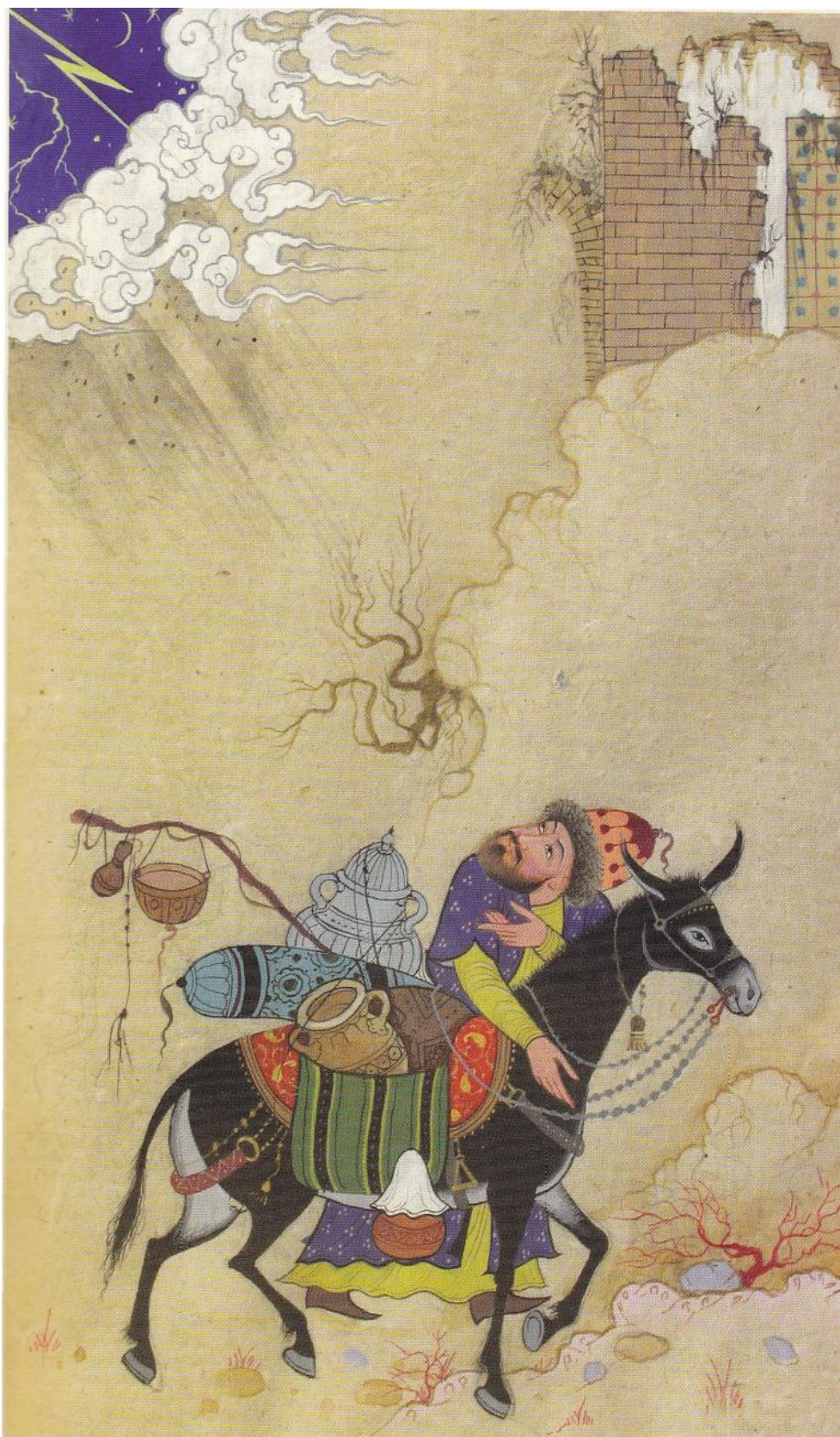
Toir Boltayev. A.Navoiyning “Lison ut-tayr” asariga ishlangan namoyon.2003 yil.

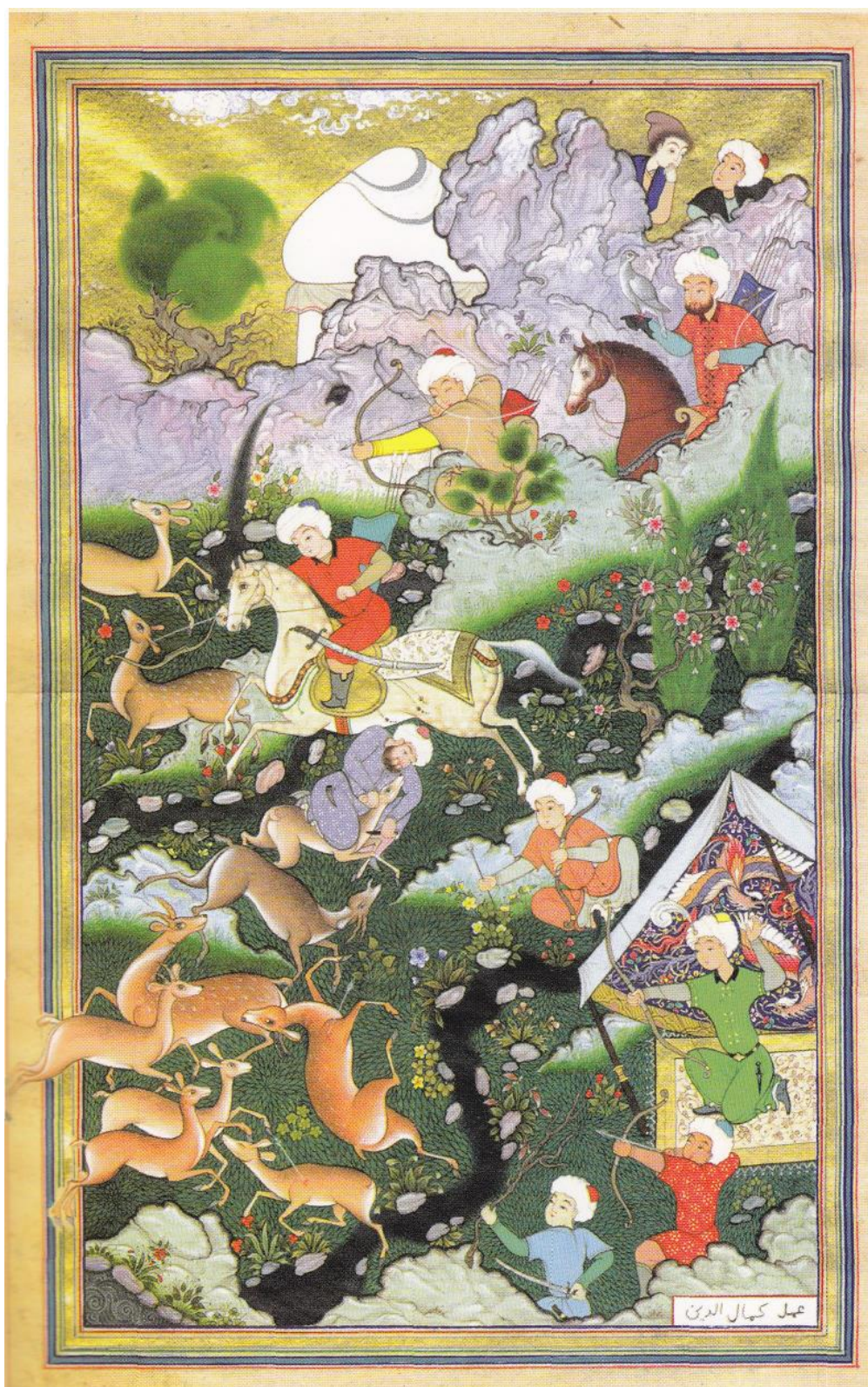
Shorasul Shoahmedov. Namoyon. "Tohir va Zuhra" 2005 yil.

Toir Boltayev. A.Navoiyning “Lison ut-tayr” asariga ishlangan namoyon.2003 yil.

Toir Boltayev. A.Navoiyning “Darvish” asariga ishlangan namoyon.2003 yil.

Kamol Mirzayev. Namoyon. "Ov" 2001 yil.

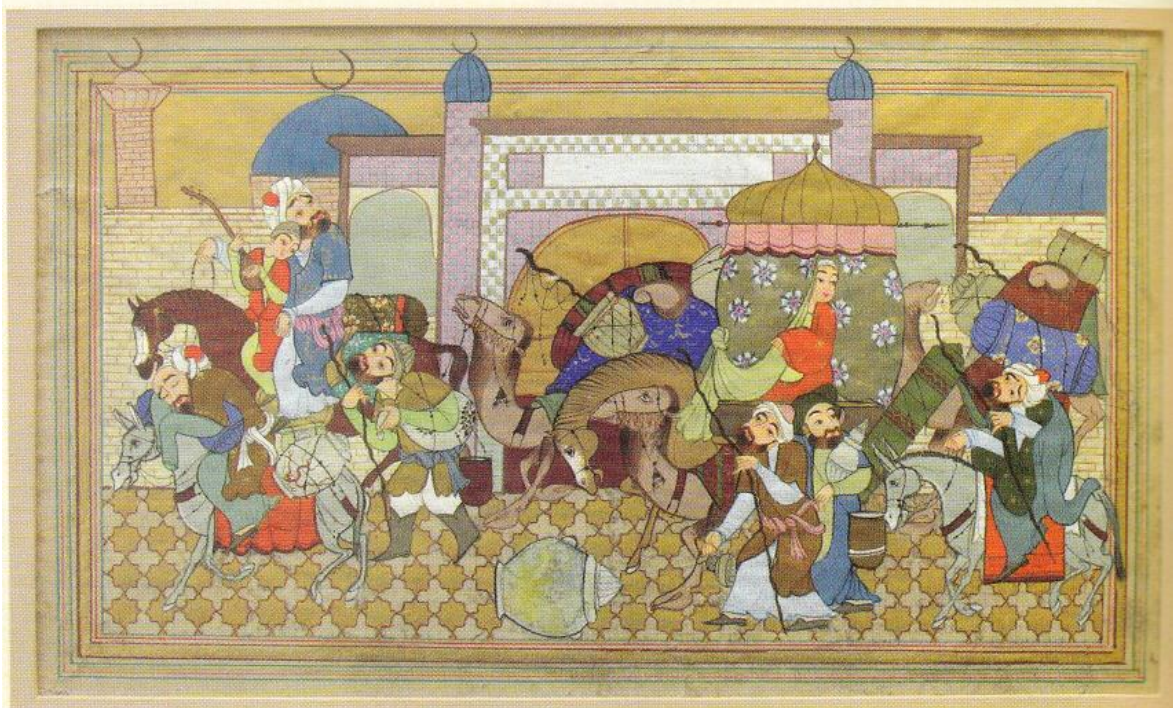

Toir Boltayev, G`ayrat Kamolov, Xurshid Nazirov.(Sanoi Nafis) Marka.
 “Alpomish” 2000 yil

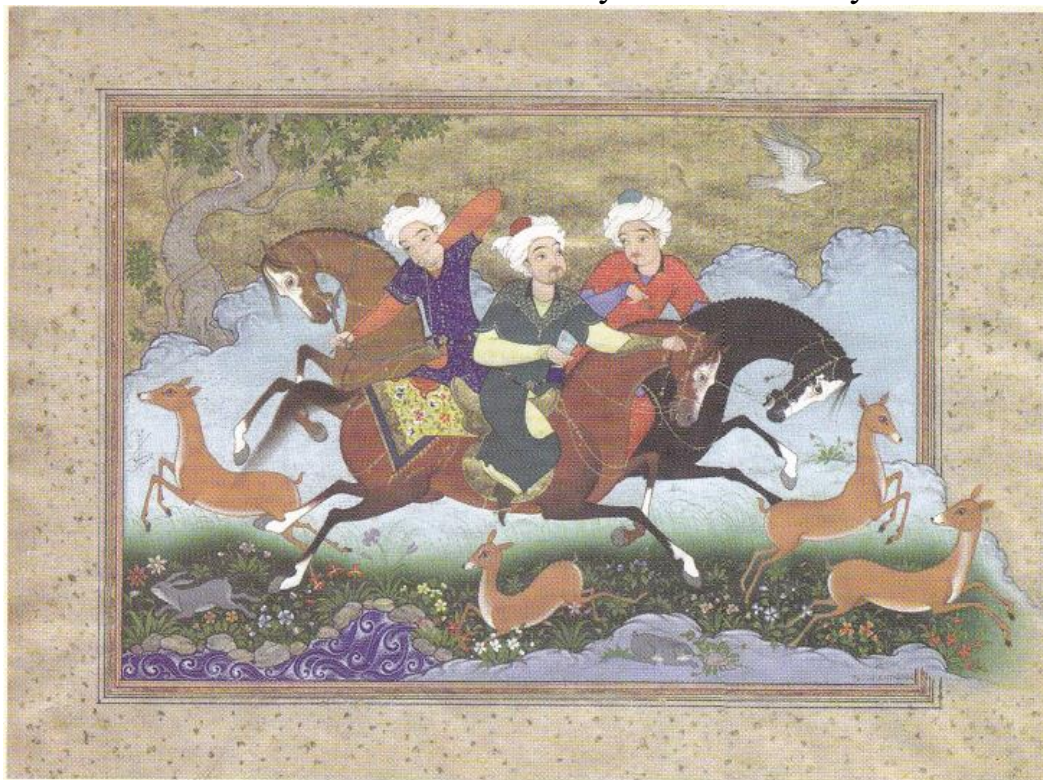
Shomahmud Muhammadjonov. Namoyon. Firdavsiy “Shohnoma”si. Syujet. 1984
 yil.

Ubaydulla Qosimov. Namoyon. "Bazm" 1995 yil.

Shoilhoh Shoyoqubov. Namoyon. "Karvon saroy" 2004 yil.

Shorasul Shoahmedov. Namoyon. "Ov" 1995 yil.

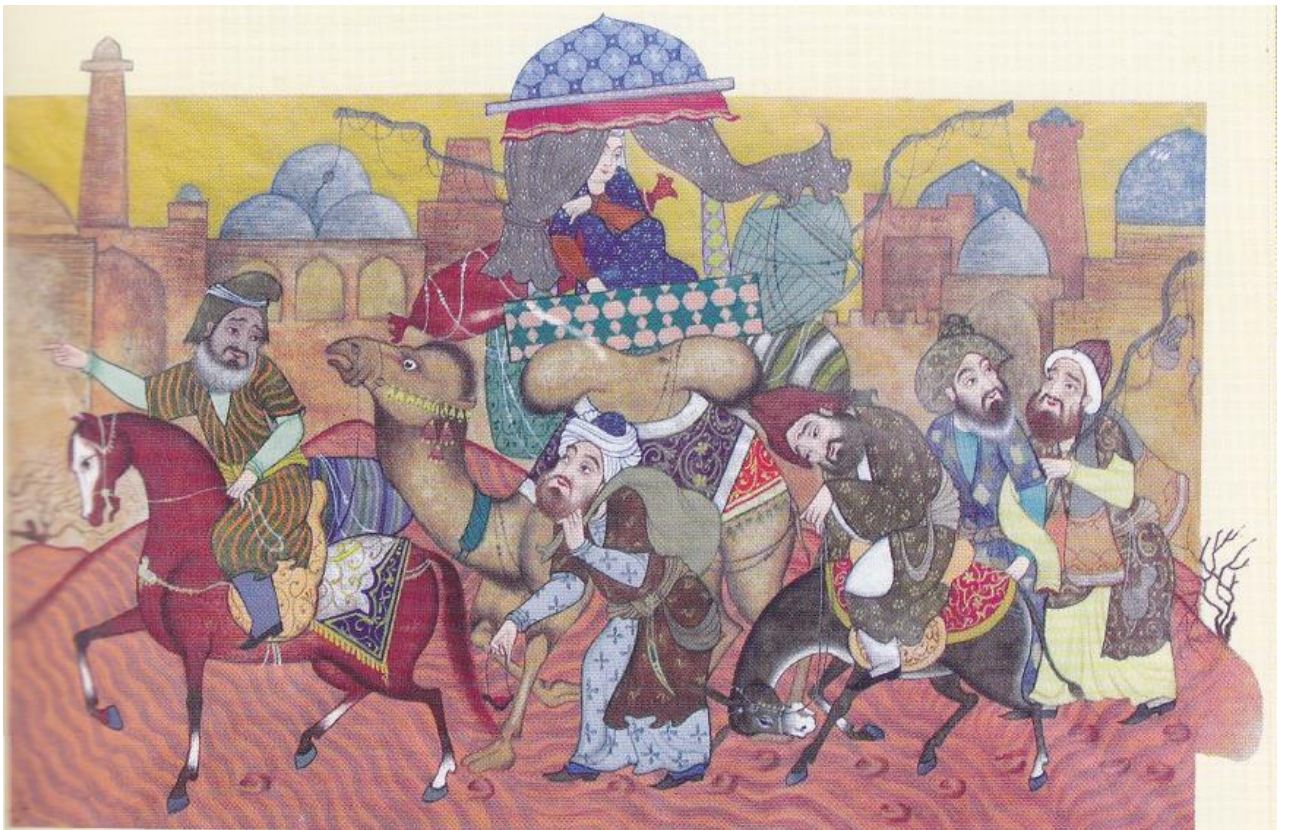
Shorasul Shoahmedov. Namoyon. "Qora otlar" 2004 yil.

Dilbar Po'latova. Namoyon. "Uch darvish" 2003 yil.

Abror Tursunov. Namoyon. "Makkada machit qurilishi" 2003 yil.

Dilshod Shoahmedov. Namoyon. "Karvon" 2006 yil.

UMUMIY XULOSA

Tasviriy san'atda, borliqni aks ettirish o'z-o'zidan paydo bo'lmadi. U inson paydo bo'lishi bilan shakllanib taraqqiy eta boshladi. O'rta asrga kelib o'zining eng yuqori cho'qqisini namoyon qildi. Evropa bu borada dynuo svilizatsiyasiga o'ziga xos o'ringa ega. Zamonasining eng buyuk tasviriy san'at arboblari etishtirib berdi va shularning mehnati natijasida shakllandi.

Men o'zimning malakaviy bitiruv ishimda zamonaviy O'zbek miniatyura san'atni haqidagi umumiy tushunchalarni bayon etdim. Shu bilan birga O'zbekistonimizning olamda tengi yo'q tabiati, ser jilo quyoshli kunlari, olamda tengsiz naqshinkor binolar-u, baland minoralari bilan mashhurdir. Bu mavzuimda, kelajak avlodlarimiz bo'lgan bolalar ongini, tafakkurini boyitish, tasviriy san'at shaydolarini shakllantirishdek, byuk maqsad sari intiladigan, zamonamiz tayanchlarini, yetuk shaxslarni yetishtirib berishdek mas'uliyatli vazifaga o'z hissamni qo'shganimdan mamnunman. Ko'nglida tasviriy san'atga bo'lgan ishtiyoqi baland kishilardan, hech qachon vatan xoinlari chiqmaydi.

Bunday kishilar, vatan kelajagi uchun uning gullab yashnashi uchun, qo'llaridan kelgan barcha ishlarni qilishga, tayyordirlar. O'z bilim va zakovatlarini, namoyon qila olishlariga iymonimiz komildir. Men o'z malakaviy bitiruv ishimda oldimga qo'ygan maqsadimga erishdim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.-T., 1992.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'qrisida"gi qonuni. -T., 1997.
3. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T., 1997.
4. O'zbekiston Respublikasining Davlat ta'lim standarti, T.2003.
5. Karimov I.A. Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. Q O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisining 9-sessiyasida so'zlagan nutqi. - T.:Sharq, 1997.- 53b.
- 6 Pavlov I. P. Psixologiya vo'sshego razuma.-M.: Prosvehenie, 4-e izd., 1987.-434 s.
- 7 Lebedev K. A. Aporii Zennona v razdumyax filosofov. QQ Filosofiya Vostoka i Zapada.- Sb.nauch. trudov – M: MGU.- S.117.
- 8 N.U.Abdullayev."San`at tarixi".-Toshkent,"O`qituvchi".1986.
- 9 Rubinshteyn L. S. Psixologiya lichnosti.-M.: Prosveshenie,1991-237 s.
- 10 Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar.- T.: Moliya, 2003.- 17b.
- 11 Sayidahmedov N. Pedagogika fani metodologiyasi yohud uning zamonaviy mazmuni haqida: Amaliyot va nazariyaQQ Ma'rifat.-2004,- 21 fevral.
- 12 Y.V.Shoroxov.Osnovi kompozitsii-Moskva."Prosveshenie".1976.
- 13 S.Abdirasulov,N.Tolipov,N.Oripova. Rang tasvir Toshkent- "O'zbekiston"-2006
- 14 Botir Boymetov Qalam tasvir "MUSIQA" nashriyot TOSHKENT- 2006
- 15 B.Z. Azimova "Natyurmort tuzish va tasvirlash metodikasi"Toshkent – O`qituvchi-1984.
- 16 B.Z.Azimova ,R.Rajabov,S.F.Abdirasulov,Tasviriy san`atga oid atamalarning izohli luqati.Toshkent -1994.
- 17 S. Abdirasulov Tasviriy san`at atamalari. Toshkent- 2003
- 18 G.V.Beda. JIVOPIS. Moskva -1989.

- 19 L.O.Barsh. Nabroski I zarisovki.-Moskva -1970.
- 20 B.S.Kuzin. Nabroski I zarisovki.-Moskva -1970.
- 21 A.P.Yashuxin. JIVOPIS. Moskva -1990.
- 22 X.Egamov.Bo`yoqlar bilan ishlash. –Toshkent . “O`qituvchi”1981.
- 23 R.Hasanov.”Maktabda tasviriy san`at o`qitish metodikasi”Toshkent.-
“Fan”.2004.
- 24 A.Y. Terent`yev.Izobrajenie jivotnix I ptits sretstvami risunka I
jivipisi.
Moskva.-1980.
- 25 N.Oydinov. Rassom o`qituvchilar tayyorlash muammolari. Toshkent.-
“O`qituvchi” –“Ziyo Noshir”, 1997.
- 26 M.Nabiyev. Rang shunoslik. Toshkent “O`qituvchi”, 1995.
- 27 N.M.Moleva.Vidayusheysiya russkiy xudojniki – pedagogi.
Moskva ,1991.
- 28 N.Rastovtsev. Akademicheskiy risunok.Moskva,1985.
- 29 V.S.Kuziin. voprosi izobrazitel`nogo tvorchestvo.-Moskva.1971.

Navoiy davlat pedagogika instituti
pedagogika fakultetining bitiruvchi kurs
talabasi

O`roqova Shahlo Faxriddinovna

“Zamonaviy O`zbekiston miniatyura
san’ati ” mavzusidagi bitiruv malakaviy
ishiga

T A Q R I Z

Talaba O`roqova Shahlo Faxriddinovna “Zamonaviy O`zbekiston miniatyura san’ati” mavzusidagi bitiruv malakaviy ishi bugungi kunning eng dolzarb masalasi – o`quvchilar tafakkurini o`stirish muammosining yechimini topishga qaratilganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Malakaviy bitiruv ishining kirish qismida mavzuning dolzarbligi, malakaviy bitiruv ishining maqsadi, vazifalari, ilmiy yangiligi, nazariy va amaliy ahamiyati bayon qilingan.

Talaba malakaviy bitiruv ishida zamonaviy miniatyura san’ati haqida umumiy tushuncha berishni, amaliy san`at usullarini bayon etishni va miniatyuraga doir bir nechta ishlardan namunalar keltirishni o`z oldiga maqasad qilib qo`ygan.

Malakaviy bitiruv ishi kirish, ikki bob, umumiy xulosalar va tavsiyalar, foydalanilgan adabiyotlar ro`yxatidan iborat bo`lib, jami 51 sahifani tashkil etadi.

Malakaviy bitiruv ishining ilmiy yangiligiga talaba, maktab o`quvchilarining miniatyura haqidagi tushunchasini yaxshi o`zlashtirishlari uchun ilmiy-nazariy jihatdan metodlari ishlab chiqilganligini, umumiy o`rta ta`lim maktab o`quvchilarida amaliy san`at o`quv fanining imkoniyatlari aniqlandi va tahlil etildi va umumiy o`rta ta`lim maktab o`quvchilarida amaliy san`at darslarida miniatyura fanini o`rgatishning pedagogik asoslari, sharoitlari, omillari va sabablari aniqlanganligiga e`tiborni qaratgan. Shu bilan birga tadqiqot ishini yozishda analitik tahlil, qiyosiy tahlil-pedagogik kuzatuv, tajriba-sinov, miniatyura texnikalaridan unumli foydalana bilgan.

Malakaviy bitiruv ishi matnini o`rganish shundan dalolat beradiki, dissertatsiyaning tuzilishi, ilmiy apparati puxta o`ylangan, pishiq. Maqsad va vazifalar ijrosi oqibatida qo`lga kiritilgan natijalar ishning umumiy xulosalarida ham o`z yechimini topgan.

Yuqorida bildirilgan ijobiy fikrlar bilan birgalikda malakaviy bitiruv ishi tadqiqotchi O`roqova Shahlo Faxriddinovna tomonidan ayrim kamchiliklar ham uchraydi, jumladan:

1. Malakaviy bitiruv ishi matnida imloviy xatolar uchraydi. Masalan, 17, 18-betlar.

2. Malakaviy bitiruv ishi matnida miniatyura metodlari to`qrisida bildirilgan fikrlarni yanada kengroq shakllantirilsa maqsadga muvofiq bo`lardi.

Bildirilgan fikrlar, taklif va mulohazalar dissertatsiya ishining ilmiy qimmatiga ta`sir ko`rsatmaydi.

Malakaviy bitiruv ishi mustaqil ravishda yozilgan, yakunlangan ilmiy tadqiqot bo`lib, O`zbekiston Respublikasi Xalq ta`limi vazirligi talablariga to`liq mos keladi. Uning muallifi- O`roqova Shahlo Faxriddinovna –“tasviriy san`at va muhandislik grafikasi” ta`lim yo`nalishi ixtisosligi bo`yicha bakalavr darajasini olishga loyiqdir.

Ilmiy rahbar:

P.f.d.. S.Abdullayev

Navoiy davlat pedagogika instituti
pedagogika fakultetining bitiruvchi kurs
talabasi

O`roqova Shahlo Faxriddinovna

“Zamonaviy O`zbekiston miniatyura
san’ati ” mavzusidagi bitiruv malakaviy
ishiga

TAQRIZ

Talaba O`roqova Shahlo Faxriddinovna “Zamonaviy O`zbekiston miniatyura san’ati” mavzusidagi bitiruv malakaviy ishi o`rta maktabda amaliy san’at fanining rivojlanishidagi o`ziga xos xususiyatlarini e`tiborga olgan holda yozilganligi bilan bugungi kunda salmoqli ahamiyatga ega bo`lib borishi bilan belgilanadi.

Talaba malakaviy bitiruv ishida miniatyura haqida umumiy tushuncha berishni, miniatyura chizish usullarini bayon etishni va miniatyurani texnika va usullariga doir bir nechta ishlardan namunalar keltirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan.

Malakaviy bitiruv ishi kirish, ikki bob, umumiy xulosalar va tavsiyalar, foydalanilgan adabiyotlar ro`yxatidan iborat bo`lib, jami 51 sahifani tashkil etadi.

Malakaviy bitiruv ishining ilmiy yangiligiga talaba, maktab o'quvchilarining miniatyura fanini yaxshi o'zlashtirishlari uchun ilmiy-nazariy jihatdan metodlari ishlab chiqilganligini, umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilarida tasviriylar san'at o'quv fanining imkoniyatlari aniqlandi va tahlil etildi, hamda umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilarida amaliy san'at darslarida miniatyura fanini o'rgatishning pedagogik asoslari, sharoitlari, omillari va sabablari aniqlanganligiga e'tiborni qaratgan.

Shu bilan birga tadqiqot ishini yozishda analitik tahlil, qiyosiy tahlil- pedagogik kuzatuv, tajriba-sinov, amaliy san'at metodlaridan unumli foydalana bilgan.

Malakaviy bitiruv ishi matnini o`rganish shundan dalolat beradiki, dissertatsiyaning tuzilishi, ilmiy apparati puxta o`ylangan, pishiq. Maqsad va vazifalar ijrosi oqibatida qo`lga kiritilgan natijalar ishning umumiy xulosalarida ham o`z yechimini topgan.

Yuqorida bildirilgan ijobiy fikrlar bilan birgalikda malakaviy bitiruv ishi tadqiqotchi O`roqova Shahlo Faxriddinovna tomonidan ayrim kamchiliklarga ham yo`l qo`yilgan, jumladan:

1. Nazarimizda, amaliy san`at o`qitishning birnecha dars konspektini 2-bobida batafsil keltirib o`tilsa, maqsadga muvofiq bo`lardi.

2. Malakaviy bitiruv ishi matnida ayrim texnik xatolar uchraydi;

Umuman, yuqorida bildirilgan noaniqliklar tadqiqotchi O`roqova Shahlo Faxriddinovna o`tkazgan tadqiqotning ilmiy qimmatiga putur yetkazmaydi, aksincha tadqiqot haqqoniy bajarilganligidan dalolat beradi.

Malakaviy bitiruv ishi mustaqil ravishda yozilgan, yakunlangan ilmiy tadqiqot bo`lib, O`zbekiston Respublikasi Xalq ta`limi vazirligi talablariga to`liq mos keladi. Uning muallifi- O`roqova Shahlo Faxriddinovna – “tasviriy san`at va muhandislik grafikasi” yo`nalishi ixtisosligi bo`yicha bakalavr darajasini olishga loyiqdir.

Navoiy Madaniyat va san`at kolleji o`qituvchisi: _____M.O`rinova

HIMOYA KUNI

MBIni baholash mezon

Mavzuning aktualligi	Ishning mustaqil bajarilish darajasi	Amaliy ahamiyati	Yangi adabiyotlardan (Internet) foydalanish darajasi
12	32	16	10

Rasmiylashtirish sifati	MBIning himoyasi	Jami	%
10	20	100	%

DAK
raisi:
DAK
a'zolari
:

1

—

1

—